

amely hathatósan megvédené önmagunktól. Ha megszűnik a társadalmi differenciák isten által szankcionált rendszere, úrrá lesz rajtunk a *mindenki mindenki akar lenni* mimetikus láza.¹⁶ Ha az intézmények mögött nem áll transzcendens hatalom, kikezdhetővé válnak, és elveszítik tekintélyüket. Mindez pedig újra a káosz rémével fenyeget.

A szinoptikus evangéliumok apokaliptikus beszédeiben – mutat rá Girard – Jézus sehol sem mondja, hogy Isten hozza a világra a végidők nyomorúságát. Ha istentől már nem kell félnünk, de egyébként minden a régiiben marad, akkor mi idézzük magunkra mindezt. Van-e remény a békére, ha az, *ahogy a világ adja*, már nem működik tovább?

Az áldozatra végső soron azért volt szükség, hogy az embernek ne kelljen megváltoznia. Amíg működött a szakrális rendszer, ezt a gyakorlatot a hozzá tartozó istenképzet is igazolta. A kérdés, hogy a jézusi fordulat után képesek vagyunk-e annak a képére formálódni, aki *felhozta napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak egyaránt*. Ha a félelem diktálta ősi fegyelem immár hatástalanná vált regulájának helyét nem veszi át az önkorlátozó szeretet rendje, akkor, ahogy a példázatbeli ember esetében láthatjuk, rosszabb lesz az állapotunk, mint az örögűzést megelőzően.¹⁷ Jézus figyelmeztetése tehát egész egyszerűen ezt jelenti: *Ha nem szeretik egymást, el fogják pusztítani magukat*.¹⁸

¹⁶ "Mikor valamennyi születési és vagyoni előjogot eltörlik, mindenki előtt nyíva áll valamennyi mesterség, s ki-ki egymagában is a legmagasabbra viheti mindben, az emberek nagyraavágásának hatalmas, könnyű pályára kínálkozik, s örömet hiszik, hogy nagy sorsra hivatottak. Erre a téves nézetre azonban minduntalan rácsífol a tapasztalat. Ugyanaz az egyenlőség, amely minden polgárt nagy reményekkel kecsegtet, minden polgárt gyengévé tesz egymagában. Erőket minden módon korlátozza, működésben vágyaiknak tág teret ad." – Ijta Alexis de Tocqueville: *Az amerikai demokrácia* című művében. (Európa Kiadó Budapest 1993, 756. o.) Jellemző az idézetet tartalmazó fejezet címe is: *Miért látszanak az amerikaiak a jólét közepette oly nyugtalannak?*

¹⁷ Ld.: Mt 12,43-45

¹⁸ Ahhoz, hogy ezt felismerjük, mondja Girard, nem feltétlenül szükséges kereszténynek lennünk. Arra a belátásra, hogy Jézus ártatlan, s ezzel az egész áldozati struktúrát leleplezi, hit nélkül is eljuthatunk. Ezért tartja Girard a mimetikus elméletet tudományos felismerésnek, a kereszt antropológiájának.

Fabiny T., *Áldozat volt-e Jézus Krisztus halála?* In: Hubai Péter (szerk.), *Áldozat. Előadások a vallástudomány és a teológia vonzásköréből*, Budapest, 2016, Wesley János Lelkészképző Főiskola, 107–121.

Áldozat volt-e Jézus Krisztus halála?

FABINY TIBOR

A következőkben erre a kérdésre keressük a választ: „Áldozat volt-e Jézus Krisztus halála”. Feleletként Markus Barth 1961-es egzegetikai munkája kínálkozik segítségként, s az alábbiakban erre fogunk támaszkodni.

Ki is volt Markus Barth?

Markus Barth (1915-1994) Karl Barth (1886-1968) legidősebb fia volt, aki Bernben, Baselben, Berlinben és Edinburghban tanult teológiát; majd 1940 és 1953 között a Basel mellett Bubenorfban szolgált lelkészként. 1947-ben szerezte újszövetségi teológiából a doktori fokozatát. 1953-1972 között észak-amerikai teológiai fakultásokon volt az Újszövetség professzora: Dubuque (Iowa), Chicagóban, majd Pittsburgban. 1973-ban tér vissza Európába, ahol a Baseli Egyetemen lesz az újszövetségi tanszék professzora egészen 1985-ig. Jelentősek a szentségekről írt munkái, a páli illetve deuteró-páli levelekről írt, az Anchor-Bible sorozatban megjelent könyvei: az 1974-es Efezus-kommentár, az 1994-es Kolossé-kommentár és a Filemon-kommentár; ez utóbbi csak a halála után hat évvel, 2000-ben jelent meg. M. Barth mind az Efezus-beliekhez, mint a Kolossébeliekhez írt levelet autentikus páli levélnek tartja – amelyek véleménye szerint a páli teológiát markánsan foglalják össze. Markus Barth sokat foglalkozott még a zsidó-keresztény kapcsolatokkal; a judaizmus és a kereszténység kölcsönhatásával, a cionizmus és a kereszténység egymásra gyakorolt hatásával: erről szólnak az „Israel and the Church” (1969) és „The People of God” (1983) című könyvei, illetve a „Jews and Gentiles: The Social Character of Justification in Paul,” *Journal of Ecumenical Studies* 5 (1968) című tanulmánya.

Egyesek szerint Sanders, Dunn és Wright előtt is páli megigazulással kapcsolatosan „az új perspektívát” képviselte.

A témánk szempontjából releváns – mintegy 55 oldalas – tanulmánya „Was Christ's Death a Sacrifice?” a *Scottish Journal of Theology* 9. számú mellékletként jelent meg 1961-ben.¹

Gondolattmenetének kiindulópontja, hogy a keresztet felfoghatjuk egy „hős tragédiájaként”, egy „szent mártírimumaként”, gonosz papok és bírák jogi okoskodással végrehajtott gyilkosságaként, egy megtébllyult ember maga okozta pusztulásaként, egy háborzongatóan lassú megfulladásként – vagy áldozatként.

Am ha gondolkodásunkban a Szentírást tekintjük irányt mutatónak, akkor egyértelműen el kell ismernünk, hogy Jézus halálát legtöbb szerző az áldozattal használatos nyelvezettel írja le és értelmezi. Így Jézus, ill. az ő kereszthalála (a) az *áldozati bárány* (Jn 1,29, Jn 1,36; ApCsel 5,6.8.12; 1Kor 5,7; 1Péter 1,19); (b) *váltóság, megváltás* (Mk 10,45, Rm 3,24); (c) *engesztelő áldozat, jóvátétel* – „expiatio”, „propitiatio”, illetve ἰλαστήριον, ἰλαστικός – (Rm 3,25; 1Jn 2,2; 1Jn 4,10; Zsid 1,3; Zsid 2,17; Zsid 5,1-10; Zsid 9), (4) *bűn* (2 Kor 5,21); (5) *az ő testének és vérének a bűnért adott áldozata* (esetleg Jn 6,51-58, Jn 1,14, 1Jn 1,7, 1Jn 4,12; 1Jn 5,6.8; Mk 14,22sq.; Zsid 9-10); (6) *ez a halál a mi bűneink miatt* (1Kor 15,3; Rm 4,25; Rm 5,8; 1Pét 3,18; ApCsel 1,5); (7) *ez a halál mindenkiért* (2Kor 5,15; Mk 14,24; Zsid 2,9 stb.).

M. Barth először kortörténeti vizsgálatokat folytat, hogy a váltáságra valamint az áldozatra való utalás Krisztus kereszthalála kapcsán már a Pál előtti időkben ismert volt, tehát nem Pál találmánya az áldozat teológiája (4. old), s legtöbb újszövetségi író ismerte és átvette Krisztus halálának áldozati értelmében vett interpretációját. A θυσία (áldozat) főnévként Ef 5,2; Zsid 7,27; Zsid 9,26; Zsid 10,12; Zsid 10,26-ban fordul elő, ígeként pedig 1Kor 5,7-ben.

Krisztus halálát mindegyik evangélista a Páska ünnepére (1 Kor 5, 7), vagy annak közelében helyezi el. János evangéliumában pedig egyenesen kultikus kifejezések találhatók mint „felmagasztalás”, „megdicsőülés”, „megszentelődés”, „tökéletesedés” (Jn 3,14; Jn 17,4; Jn 17,19; Jn 19,30).

¹ Markus Barth, *Was Christ's Death a Sacrifice?* Scottish Journal of Theology, Occasional papers No. 9. Edinburgh, London, Olives and Boyd, 1961. 55 old.

Mennyiségi szempontból azonban (a Zsidó levél kivételével) az Újszövetségben több olyan szakaszt találunk, amelyek Jézus halálát *nem egyértelműen* az áldozati nyelvet használva írják le. (7. old) Ha az Újszövetség áldozati nyelvezetének őszövetségi zsidó liturgikus hátterét vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a szerzők igen jól ismerték ezt az áldozati rendszert, sőt az azzal kapcsolatos esetleges vitákat is. A bizonytalan eredetű héber „kipper” szó is arra utal, hogy a zsidó hagyományban – a fogság utáni korszakban – a bűntől való szabadulás (expiatio), és nem a haragvó Isten kiengesztelése (propitiatio) a cél? (13. old). Az áldozat mint elégtétel (expiatory act) nyilvánul meg a papi kódexben és Ezékielnél, s ez visszhangzik az Újszövetségben, hogy ti. Krisztus halála a mi bűneinkért hozott áldozat (1Péter 3,18). Külön használják az egyes szerzők az engesztelés (atonement) kifejezést (2Kor 5,21; Rm 3,25), de erre még visszatérünk. M. Barth felteszi a kérdést, hogy vajon igaza van-e Adolf Harnacknak, aki szerint Jézus halála csak annyiban áldozat, hogy az véglegesen pontot tesz minden eddigi véres áldozatra. Ha így lenne – feleli –, akkor inkább be kellene zárunk az Őszövetséget, s nem úgy kellene nézünk rá, mint ami kulcs az Újszövetség értelmezéséhez (14. old).

Tanulmányra második fejezetében Markus Barth áttekinti az őszövetségi áldozatokat: Ábrám szövetségáldozata (Gen 15); Izsák „majdnem feláldozását” (akédáját) (Gen 22). Rámutat, hogy az engedelmesség és az áldozat nem alternatívák, s ebben a történetben nemcsak Ábrahám méretik meg, hanem maga Isten is, aki megmenti Izsákot, és kecskebakot ad helyette áldozat gyaránánt. Ábrahám bízott Istenben, hogy gondolkodik áldozatra való bárányról.

² „Noha helytelen azt állítani, hogy Istennek meg kell büntetnie a bűnt azért, hogy ő igazságos legyen, mégsem helytelen, ha azt gondoljuk, hogy Isten nem lenne igazságos, ha tolerálná a bűnt vagy kompromisszumot kötne vele, vagy jónak nevezné azt. Isten éppen abban mutatja meg az ő igazságát, hogy elpusztítja a bűnt és a bűnöst (mivel a bűn a bűnösben van, és a bűnös a bűnben van), de Isten ezt egy helyettes formájában teszi meg, úgy, hogy megadja a bűnösnek a lehetőséget, hogy Krisztusban igaz legyen, és hogy élhessen. „Mivel élek, ezért Ti is élni fogtok!” A bűn elvétele (expiatio) és a harag elvétele (propitiatio) ezért nem alternatívák. Miközben a bűnt teljesen elveszi (expiatio), az Isten haragja is megszűnik (propitiatio). A kereszt eseményében a harag valószínű oka (a mi emberi hamisságunk és gonoszágunk) elvétetik és leromboltatik. „Ő helyettes áldozat a mi bűneinkért, de nemcsak a miénkért, hanem az egész világgért.” George Hunsinger emaili közlése a szerzőnek a Princeton Theological Seminary-n 2004 tavaszán.

Ex 12-ben a páska-vacsora elrendelésében a Páska azt mutatja meg, hogy az áldozat nem öncélú volt, hanem valaminek az eszköze. Isten elsőszülöttjének, Izraelnek a kivonulását mutatja meg. Noha a Páska örömnépe és tánc, mégis Ex 12,27 alapján „áldozat” is ez az Úrnak. (Vö. még 1Kor 5,7 „Krisztus a mi páskabarányunk megáldoztatott”).

A közösségnek, a családnak nagy szerepe van ebben a szent összejövetelben; erre utal a széder-vacsora is. Az áldozat célja, hogy kifejezze Isten népének örömet az élet, a szabadság felett, amire a Páska emlékeztet. A Páska tehát „jel”, amit Isten adott, hogy kinyilvánítsa az ő népének a kiválasztását.

A Lev 16-ban, a nagy engesztelő nap kapcsán két mozzanatra figyelhetünk fel: a bűn megvallására (áthárítása a kecskébakra), és a főpap közbenjárására. Az áldozat és a bűnért való jóvátétel Lev 16 szerint „nem olcsó dolog”. Mindössze „egy” nap (yom kippur) van, amikor „minden” ember „minden” bűnéért (Lev 16,33) történik áldozat bemutatása. Mind ez az Isten által végzett kiengesztelő szolgálat niszteriumára utal (jóllehet az Ószövetség nem gondolkozik a „niszterium” kategóriájában).

Összefoglalva: az Ószövetség szerint az áldozatokat Isten akarta és rendelkezte el. Az áldozat által és az áldozatban önmagát nyilatkoztatta ki.

Lev 16 M. Barth szerint nem elméleti értekezés az áldozatról, hanem annak bizonyítása, hogy az áldozat Isten ajándéka az embernek, és nem az ember ajándéka az Istennek.

Az Újszövetség

Mielőtt Markus Barth gondolatmenetét folytathánk egy rövid kitérőt teszünk:

Közismert, hogy az első századok egyházatyái, majd a niceai zsinat is főleg krisztológiai kérdésekkel, illetve a Szentháromság dogmájával foglalkoztak; a megváltástán (szoteriológia) „mikéntjének” kérdése sohasem vált egyértelmű dogmává. Szűcs Ferenc professzor, egy 2007-es előadásában a így fogalmazott:

Amikor a korai egyház el akarta mondani az evangéliumot, amit Krisztus halála és feltámadása jelent, akkor szembe találta magát azzal a lehetetlenséggel, hogy a szavak elégtelenek annak kifejezésére, ami Krisztus keresztfén történt. Körül kellett írnia ... körül kellett dadognia a tüköt, és ezt csak kölcsönvevett képekkel, kifejezésekkel tudta megtenni. Az evangéliumnak, a jó hírnök talán egyik legősibb hitvallásos kifejezését olvassuk az 1Kor 15,3-ban: *Krisztus meg-*

halt a mi bűneinkért az Írások szerint. Ez a mondat valójában azt fejezte ki, hogy Krisztus halála nem egy emberi tragédia volt, nem népének, vagy a rómaiak kegyetlenségének az áldozata volt, hanem a bűneink miatt halt meg. Hogy ez közelebbről mit jelent, azt egyrészt az Ószövetségi isentisztelemek, a kultusznak a nyelvén mondták el: *Ő a hűsréti bárány, engesztelő áldozat, ill. a főpap, – másrészt a jognak a nyelvén: kifizette értünk a váltásdíját, megvett magának, mint a rabszolgákat volt szokás és felszabadított, – harmadrészt a katonai nyelvén úgy, hogy Ő az erős fegyveres, aki legyőzte az embert fogva tartó gonosz hatalmukat.* Tehát nem vereséget szenvedett a kereszten, hanem győzött.³

Szűcs Ferenc tipizálását tovább finomítva nézetünk szerint az Újszövetség alapján legalább hét különböző metafora-rendszerrel különböztethetünk meg, ha azt a kérdést kutatjuk: mi is történt a kereszten, illetve mit is jelent Jézus Krisztus kereszthalála?

- (a) A „boldog cseré”: én viszem a bűneimet, a szennyesemet, s cserébe kapom az ő szentségét, tisztaságát, büntelenségét.: „ők azok, akik megmosták ruhájukat és megfehértették a Bárány vérében.” (Apc 7,14). (*áldozati metafora*).
- (b) Szabadítás. A bűn fogságában a bűné, a Sátáné vagyok, ő a tulajdonos, én a rabszolga. Krisztus „visszavásárol” engem az ő halálával, immár ő a tulajdonos, hozzá tartozom! „Lefegyverezte a hatalmasságokat” (Kol 2,15) (*katonai metafora*).
- (c) Adósság kifizetése. A bűn „adósság” (vö. Miatyánk, Mt 6,12). Krisztus a keresztfára szegezte a mi adóssagunkat.: „Elröltte követelésével minket terhelő adóssleveget, amely minket vádolt, eltávolította az útból, odaszegezve a keresztfára” (Kol 2,14) (*gazdasági metafora*).
- (d) Krisztus haláláért, a cseréért nekem „tulajdoníthatik” az igazsága egy képzeletbeli bírósági tárgyaláson (*jogi metafora*).
- (e) A kereszten életmentő „vérátömlesztés” történik az emberi nemzetségnek, az ő sebei által gyógyulunk (Ézs 53,5). „Bűneinket maga vitte fel testében a fára... az ő sebei által gyógyultatok meg. (1Pét 2,24) (*orvosi metafora*).
- (f) Megbékülés és kibékülés Istennel, melynek szerzője maga az Isten. A bűn az élő Istennel való közösség megszakadása, kommunikációs zavar. Krisztus keresztfje viszont ismét „összekapcsol-

³ Keziratban

Az Újszövetségben Pál apostol Rm 3,25-ben tehát azt írja, hogy Isten az emberek bűneiért Krisztust rendelte ἵλασθήριον-nak. Pál apostol Krisztust tekintti ilyen „fedélnek”, az emberi bűnt elfedező „szernek” Krisztus halálát.⁶ A magyar fordítások legtöbbször úgy adja vissza a ἵλασθήριον-t, hogy Isten engesztelő áldozatul adta Krisztust.

Lássuk Rm 3,25 szövegét különféle magyar fordításokban!

Simon T. László (2014)	RUFÓ (2014)	UFÓ (1990)	Veritas Károli (1990)
Mert Isten őt tette nyilvánosan az engesztelés eszközként tulajdon vérével – a hit által – hogy megmutassa igazságát.	Őt rendelte Isten engesztelő áldozatul az ő vére által azoknak, akik hisznek. Ebben mutatta meg igazságát.	Mert az Isten őt rendelte engesztelő áldozatul azoknak, akik az ő vérében hisznek, hogy igazságát megmutassa.	Mert Isten őt rendelte engesztelő áldozatul az ő vérében való hit által, hogy megmutassa igazságát.
Szent István Társulat	Szent Jeromos Társulat	Csia Lajos	Kecskeméthy István
Őt adta Isten oda véres engesztelő áldozatul a hitben, hogy kimutassa igazságosságát.	akit Isten rendelt vére által történő engesztelésül, a hit révén, hogy így kimutassa a maga igazvoltát...	Azon át, hogy az ő vérében kell hinned, már eleve őt rendelte az Isten engesztelő fedélnek, hogy igazságosságát megmutassa nekünk.	Kit kitétt az Isten az ő vérében hit által való engesztelő áldozatul, hogy megmutassa az ő igazságosságát.

Markus Barth is rámutat hogy a ἵλασθήριον a figytláda teteje, az engesztelés eszköze. Pál ugyanakkor két másik módon is beszél Jézus haláláról:

- (a) A hűséges szolgálga profetikus motívuma (Rm 5,19, Fil 2,7).
 (b) A kegyelemből való megváltás Exodus-motívuma (Rm 3,24: ἀνάστροφις). A LXX-ban (pl. Zsolt 130,8) a λυτρώω nem kultikus, hanem politikai értelmű szó: valakit kiváltani a rabszolgaságból.

M. Barth szerint Pál apostolnál a megváltás és az áldozati elégtétel (kiengesztelés) egymástól elválaszthatatlan fogalmak. Különböző kifeje-

zések, de ugyanazt jelölik (pl. 1Kor 1,30). Pál talán azért használta a politikai értelmű megváltás kifejezést, mert az jobban érthető volt a görög-római olvasóknak. Ugyanakkor mindig a zsidó áldozati motívummal együtt beszélt a megváltásról (Rm 3,24).

Mit mondhatunk el Jézus áldozatáról e fenti szakasz értelmében?

- (a) *Jézus Krisztus áldozatát Isten hozta.* Ő adta a Fiút engesztelő áldozatul. A ρωσέθηρο ő θεός – „ő rendelte” (3,25) sok mindent jelent: például szándéka volt, felállította, előhozta, kinyilvánította. Isten tehát maga az alany, az ágens, aki Krisztus áldozatát „elrendeli”. Az éśdōkeiv és a ρωπέδωkeiv mint Isten ajándéka és Krisztus Isten által történt „átadása” alapvetően azonos jelentésű.
- (b) *Krisztus áldozata a kinyilatkoztatás aktusa.* Rm 3,25-ben kétszer is olvassuk, hogy εις ένδειξιν („megmutatta”). Tehát az áldozat maga is kinyilatkoztatás. Azoknak, akik hisznek. Jézus Krisztus az igaz Főpap, aki igazi engesztelő áldozatot mutat be azoknak, akik hisznek az ő vérében (ἵλασθήριον διό ρίστεως). Krisztus halálában kinyilvánították, hogy a múlt bűnei is bocsánatot nyernek (Rm 3,25).
- (c) *Krisztus áldozata törvényszéki aktus* (judicial act). Isten „igazságossága” (Rm 3,21) váltik nyilvánvalóvá általa, és a bűnök bocsánata (ῥάπεσις). Ha a megbocsátásban hiszünk, akkor elismerjük, hogy Isten egyedül a Bíró, hogy Isten nem eszme, hanem cselekedetekben kinyilatkoztatja magát, hogy az egész ember megújul, s hogy a bűnök megvallása Isten előtt elengedhetetlen. Zsid 11,4 Ábel áldozatát nevezi értékesebb áldozatnak. Pál apostol Jézus halálát és feltámadását egy eszkatológiai perként jeleníti meg (Rm 1,16skk; Rm 3,21; Rm 4,25). *Fontos, hogy Pál apostol egy olyan korban, amikor kultikus fogalmak spirituualizálódtak és moralizálódtak, mégis ragaszkodik ahhoz, hogy csak az áldozat tesz tisztává és igazzá.*
- (d) *Az áldozat változást idéz elő az ember helyzetét illetően.* Isten ítélete következtében a bűnösök igaznak nyilváníthatnak. Ám, ahogy ezt Véghelyi Antal többször is hangsúlyozta. Krisztus áldozata miatt nem az Istennek kell megváltoznia, kiengesztelődnie – hiszen ő szereti az embert –, hanem az embernek kell megváltoznia, azaz megtérnie. Krisztus áldozatában az ószövetségi áldozatok beteljesednek, s ugyanakkor leomlik a válaszfal a zsidók és a pogányok között (Ef 2,13-18). Krisz-

⁶ Karner 1942: 27.

tus áldozata új áldás Izrael számára, Isten az ő népet messziről gyűjti össze az egyházába (Ef 2,13,17).

Összefoglalva Rm 3,21-26-ot: Krisztus halála azért áldozat, mert az a kegyelmes Isten ajándéka; mert Isten kinyilatkoztatása; az Isten ítélete, amelyben önmagát is megvédi azzal, hogy a bűnt elítéli azáltal, hogy kegyelmet tanúsít.

Végezetül pedig azért áldozat, mert az emberiség történetében ez fordulópontot jelent: a szolgaságot a szabadság, a halált az élet, az el-lenségeskedést a béke váltja fel. Csak ismételhajjuk, hogy a választott hűséges szolgálta révén lehetséges az „engesztelő áldozat azoknak, akik (az ő vérében) hisznek” (ἰλαστικῶν διὰ πίστεως).

János

Kulcstextusunk: Jn 1,29 (36) „Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit”.

Négy áldozati és két nem-áldozati interpretációja van ennek a szakasz-nak M. Barth szerint. Mire vonatkozhat az „Isten Báránya” kifejezés?

Az áldozati interpretációk: 1.) Páskabarány (Ex 12), 2.) A nagy En-gesztelési Nap második bakja (Lev 16), 3.) A bak, amit Izsák helyett adott az Úr (Gen 22) 4.) A templom minden napi (*Tamid*) áldozatára. (Exod 29, 38-42; Num 28,3-10).

A nem-áldozati interpretáció Ézs 53,7-ből olvasható ki: „mint egy bá-rány” (פרֹבֶרֶת, אִמּוֹת). Az אִמּוֹת arám gyöke a talia inkább a szenvedő szolgátra utal. A másik nem áldozati interpretáció C. H. Dodd-tól szár-mazik, aki Bulmannal együtt elveti, hogy János engesztelő áldozatról akart volna beszélni, azt állítja, hogy János sokkal inkább az apokalip-szis győzelmes vezére („apocalyptic bell-wether”). Ugyanakkor Dodd is elismeri, hogy Krisztus legyőzte a halált, így halála végeredményben helyettes (vicarous) halál. M. Barth szerint azonban a valóságban az ál-dozatot nem lehet egy redaktor utólagos munkájának tekinteni.

Jn 2,1sk és 4,10 ennek éppen az ellenkezőjéről szól: „mert ő en-gesztelő áldozat (ἰλασμός / „propitiatio”) a mi bűneinkért, de nem-csak a mienkért, hanem az egész világ bűnéért is.” Balázs Károly⁷ így magyarázza a szó jelentését: „Áldozat bemutatása alapján, kedvező,

előnyös magatartás megnyerése olyasvalaki részéről, akitől az ellen-kezőjét érdemelnénk, Lk 18,13; Jézus halála mint engesztelő áldozat a bűnökért, Jn 2,2”. A magyar fordításokban e helyen szinte kivétel nélkül „engesztelő áldozat”-ot találunk.

William Tyndale 16. századi kommentárjában eképpen foglalta össze a ἰλασμός jelentését:

Amint én itt *satisfaction*-nak fordítok, azt a görögben ἰλασμός-nak, a héberben *kafor*-nak mondják. Első jelentése ennek a sebek, a sérülések, daganatok bekö-tözése, és ezáltal a fájdalom és a sajnás csillapítása. Innen származik az átvitt értelen: a kibékítés, a düh és a harag elvétele a jóvátétel céljából, és a kielégítés, a váltáság, az egység újra megteremtése, amire oly sok példát találunk a Bib-liában. Ezért Krisztus teljes jóvátétel, elégtétel és váltáság a mi bűneinkre. De nem csak Krisztus tanítványaiéra, az apostolokéira, de nem is csak a zsidókéira vagy Ábrahám utódaiéra. vagy mai hívőkéire, hanem minden ember bűnére, amit valaha is elkövettünk és el fogunk követhni a világ végezetéig bármilyen nemzethez vagy társadalni szinthez is tartozzunk.⁸ (Saját ford. FT)

M. Barth szerint a jánosi szakaszok is arra utalnak, hogy a bűnt nem lehet másképpen elmozdítani (elvenni, elvinni), csak ha valaki hordoz-za azokat, s annak, aki elviszi, veszi, leveszi, elmozdítja a bűnt, an-nak meg kell halnia. Vagyis nincs bűnbocsánat pap nélkül, aki magára veszi azt, ami nehéz a másíknak, és ez a teher őt agyon is nyomja. A bűn hordozása halált jelent. Isten szeretett szolgájának az életébe ke-rül, hogy a bűn elmozdítassék. Tehát Jánosnál, akárcsak Pálnál a kul-tikus, a szolgálta, és a megváltói motívumok találkoznak. A Zsidó-levél papi krisztológiája és szoteriologíája májdnem ugyanaz, mint Jánosnál. Nem a kultusz spirituálizált értelmezéséről van itt szó, hanem Jézus Krisztus egyedüli áldozatának a meghirdetéséről.

⁸ „That I call satisfaction, the Greek calleth *Ilasmus*, and the Hebrew Copar: and it is first taken for the suaging of wounds, sores, and swellings, and the taking away of pain and smart of them; and thence is borrowed for the pacifying and suaging of wrath and anger, and for an amends-making, a contenting, satisfaction, a ransom, and making at one, as it is to see abundantly in the bible. So that Christ is a full contenting, satisfaction and ransom for our sins: and not for ours only, which are apostles and disciples of Christ while he was yet here: or for ours which are Jews, or Israelites, and the seed of Abraham; or for ours that now believe at this present time, but for all men's sins, both for their sins which went before and believed the promises to come, and for ours which have seen them fulfilled, and also for all them which shall afterward believe unto the world's end, of whatsoever nation or degree they be.” (Tyndale, 1849, 153–154)

⁷ Balázs Károly, *Újszövetségi szónoklatok szótár*. Budapest, Logos Kiadó, 1998.: 301.

„Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit”. Ján 1,29-ről az alábbiakat összegezhettük:

- (a) Az áldozat, ami által a világ bűne elvétetik – Isten ajándéka. Az Isten Báránya nem az Istennek járó Bárány, hanem az Isten által feláldozott Bárány. Jn 3,16 és 1Jn 4,9skk alapján az Isten szeretetének a jele. Isten szeretete abban nyilvánul meg, hogy egy áldozat elveszi azt, amit számos áldozat még Izraelről sem tudott levenni – a bűnt. Isten Fiának áldozati halála az az ár, amit az isten az ő szeretetéből fizetett. Isten szeretetének nagyságát kicsinyítenénk, ha tagadnánk Jézus halálának áldozati jellegét.
- (b) Jézus Krisztus Bárányként való felismerése kinyilatkoztatás, „megismerés” (*faneroó* Jn 1,31; 1Jn 3,5; vö. ApCsel 5). Sem a zsidók, sem Keresztelő János nem ismerte fel őt, mielőtt Isten a Szentlélek által nem tette nyilvánvalóvá az ő áldozatának értelmét. Először az Atya és a Fiú hoz döntést az áldozathozatalban; s a Fiú az Atyának való aktív engedelmességével részt vesz ebben az áldozatban, de a Szentlélek fogja ezt „tanúként” (Jn 1,33skk) publikussá tenni, s hitre hívni (Jn 1,7, Jn 20,31 stb.). A Szentlélek nemcsak glóriát fon a Fiú feje köré, mert Ő Bárányként hal meg, az áldozata maga lesz a gloriifikáció. János evangéliumában Jézus Krisztus halála exaltáció és gloriifikáció.

A szinoptikus evangéliumok

A szinoptikusok Jézus halálát metaforikusan keresztelésnek nevezik: Mk 10,38 („vajon ki tudjátok-e inni azt a poharat, amit én kiiszom, és meg tudtok-e keresztelkedni azzal a keresetséggel, amivel én megkeresztelkedem”), Lk 12,50 („Keresetséggel kell azonban megkeresztelnetem, s mennyire szorongok, míg ez végbe nem megy!”).

Mk 14,24-ben Jézus halála egyértelműen engesztelő áldozatként jelenik meg: „Ez a szövetség vére, ami sokakért kiontatik.” (Mt 26,28, 1Kor 11,25 és Lk 22,20). Elmondhatjuk:

- (a) A szinoptikusok egyértelműen a páskavacsora eseményének keretében jelentik meg az utolsó vacsorát.
- (b) A vér kiontása a leviticusi törvényekre utal (Lev 1skk, Lev 16). Máté hozzáfűzi: „a bűnök bocsánatára” – ez az áldozat helyére utal.

- (c) A megbocsátás eszkatológikus ígérétének beteljesedésére is utal (Jer 31,34, cf. Ézs 33,24, Zsolt 130,8)
- (d) A „szövetség vére” kifejezést ünnepélyesen használja, vö. a Sínai hegyen kötött szövetség Ex 24, ill. Zak 9,11.
- (e) A páli-lukácsi „új szövetség” Jer 31,31, Ez. 16,60-ra is utal.
- (f) A „sokakért” kifejezés például Ézs 53,11skk. Mindezek arra utalnak, hogy Jézus Krisztus lesz Isten Szolgája, aki Izrael kiáldozását beteljesíti.
- Két dolgot Mk 14,24 kapcsán meg kell említeni:
1. Krisztus áldozata hozza létre az új szövetséget. Ábrahám és Mózes áldozatához hasonlóan Krisztus áldozatának összegyűjtő ereje is van, de Jézusnál a „sokak” már a pogányokra is utal. Isten maga fizeti ki az árat a vele való szövetségért.
 2. Jézus áldozata különbözik az ószövetségi áldozatoktól, mert különös hangsúly esik Jézus vérére. Ez a vér egy élet ajándéka. Az én szövetségem vére. Ld. még 1Kor 11,25, Lk 22,20, Zsid 9,12-22, Zsid 12,24, Zsid 5,7, 1Pét 1,19; ApCsel 1,5. János mondja ki egyedül, hogy ezt a vért inni kell (Jn 6,53-56). Krisztus áldozatának kiáltása Zsid 12,24 jobban kiált, „hatalmasabban beszél”, mint Ábel vére. Ez egy soha meg nem szűnő, közbenjáró kiáltás miérettünk (Zsid 5,7-8; 7,25).

Krisztus halála, mint Luther a Zsid 2,3 kapcsán írja: igazi *sacramentum* és *exemplum*. Szentség, hiszen Isten kegyelme által hatékony. Példa, mert megmutatja, hogy mi is az Isten kegyelmébe vetett pártatlan engedelmesség és bizalom.

Összefoglalás

Mit jelent az áldozat? (a) Kinyilatkoztatás, (b) Isten ajándéka, (c) szolgálat, (d) a hűséges Szolga közbenjárása Isten előtt, (e) igazságos ítélet, (f) Isten népet teremtő cselekedete. Mindegyik alapja az ítélet („ordeal”), Isten ítélete, „Gottes-Urteil”.

M. Barth néhány megsszorítás után kihangsúlyozza: Jézus Krisztus halála nem „egy” áldozat, hanem „az” áldozat. Csak Jézus halála áldozati halál! (48. old.) Pál apostol több helyen is beszél „spirituális áldozat”-ról (θυσία), de annak nincs elégtételt hozó, bűneltörő ereje.

